

In dit nummer:

- 287 Laat je niet grijpen, Kain
G. van Dijk
- 288 Navolging (3)
F. Gerkema
- 291 Kinderen en de kerkdienst (1)
H. Algra
- 293 Kleine stapjes
B. Wielenga
- 295 De dood op Goede Vrijdag
J.J. Lakerveld

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Was God er maar...

allereerst dat het probleem van een 'God-loze' cultuur gevoeld wordt. Er is zelfs een verlangen naar God te bespeuren, maar anderzijds: de mogelijkheid van een terugkeer van of naar God wordt simpelweg afgewezen als een nostalgische illusie!

Nihilisme

Heel treffend gebeurt dat in het essay van kunstfilosoof Jos de Mul. Zijn vertrekpunt is Nietzsche voor wie de 'dood van God' te groot is en die betwijfelt of „de velen al zouden weten wat er daardoor eigenlijk gebeurd is – en wat er allemaal, nadat dit geloof

kunst niet autonoom is, maar in relatie tot de werkelijkheid staat. Belangrijker nog is het besef dat 'het contract tussen woorden en dingen' hersteld moet worden.

Dat is een rake diagnose van onze cultuur, waarin er getwijfeld wordt aan het bestaan van absolute waarheid. Dan zwemt wat goed en kwaad, waar en onwaar is in een vacuüm. Dan is de wens van de meerderheid of de onverschilligheid wet. Maar ik zie niet hoe De Mul met een oplossing komt. Zijn 'bevestiging van het eindige' is belangrijk. Gods opdracht voor ons is immers dat wij leven in het hier en nu. Maar kunnen wij dat zonder dat wij zicht hebben op waar we vandaan komen en wat onze bestemming is? Zonder zicht op onze identiteit leidt dat toch evengoed tot nihilisme? Bovendien: door de bevestiging van het eindige wordt het contract niet hersteld, of mis ik hier iets?

Wat mij toch vooral opviel is dat de eerste weg zo pats-boem afgewezen wordt. De mogelijkheid van het bestaan van de levende God, die door onze beelden van Hem heen breekt, wordt geen ruimte gelaten. Wat zit hier achter? Aan de ene kant hoor je haast de verzuchting 'Was God er maar...', aan de andere kant proef je de vanzelfsprekendheid dat dat natuurlijk niet kan. Zoiets hoor ik ook in Douglas Coupland's roman *Life after God* (1994): „Is there something left to believe in after there is nothing left to believe in?”.

Wat doen christenen met deze verlegenheid om God en met het feit dat ieder het vanzelfsprekend lijkt te vinden dat Hij er toch niet is, dat Hij iets nostalgisch is?

Het is belangrijk om te proberen ons in dit levensgevoel wat in te leven voordat we een antwoord geven. Het lezen van boeken zoals die van Coupland is een hulp daarbij.

Timon Ramaker, Eck en Wiel

Eeuwenlang was God de inspiratiebron voor kunst. Michelangelo, Mozart, Bach en Rembrandt. De moderne kunst brak hier over het algemeen mee. Soms werd de kunst of de kunstenaar zelf als religieus gezien, vaker nog was moderne kunst atheïstisch. De laatste jaren is er echter een voorzichtige kentering. Rob Scholten, de kunstenaar die enige jaren terug een moordaanslag overleefde, maar daarbij wel zijn benen verloor, greep bij de expositie van zijn opgeblazen auto terug op het gebed van Franciscus van Assisi. En Gregoriaans monnikengezang wordt gesampled in housemuziek. Twee voorbeelden van de nieuwe religiositeit.

Onlangs verscheen de bundel *Kunst na de dood van God* (Jan Hoet e.a., Gooi & Sticht, Baarn 1997). Centraal hierin staat de vraag of kunst zonder religie kan. Hoe is kunst mogelijk 'na de dood van God'? Betekent dit immers niet dat het leven uiteindelijk betekenisloos is? Wie of wat garandeert nog een band tussen teken en betekenis? Hoe weten wij dat wat wij zeggen en doen enige zin heeft? Wat mij in deze discussie opvalt is

Met de dood van God is de wereld betekenisloos geworden

ondergraven is, moet gaan instorten omdat het erop gebouwd was, ertegenaan leunde, ermee vergroeid was". Met de dood van God is de wereld betekenisloos geworden. De Mul schetst drie wegen uit dit nihilisme. De eerste is de 'terugkeer van de goden', maar hij acht dit pure nostalgie en wijdt er verder geen woorden aan. De tweede weg is het moedig met de ontstane leegte leren leven, ja haast een koestering van de leegte. De Mul vraagt zich af of dit leefbaar is. De derde strategie is een bevestiging van ons eindige, zich in het hier en nu afspelende bestaan. Dat lijkt De Mul de aangewezen weg, maar de kunst zal dan wel nieuwe vormen van transcendentie moeten proberen te bereiken om het contract tussen woord en ding te herstellen.

Vrijmoedig

Het essay is een erkenning dat de

Veertiendaagse uitgave van de
gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
A. Hartkamp
Drs. P.J. van Kampen
J.J. Lakerveld
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-653620
Telefax: 0513-653632.

**Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de
week voorafgaande aan de week waarin
Opbouw zal verschijnen, bij de redactie
binnen te zijn.**

Kerknieuws/Onder andere(n)

A. Hartkamp,
Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn.
Telef./telefax 0172-445872.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min.
f 25,- contributie op bovenstaand
gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van
abonnementen uitsluitend bij de
administratie. Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts per 31
december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot
15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 68,- per jaar of f 38,- per half jaar.
Voor studenten f 34,- per jaar.
Buitenland f 112,- per jaar of f 124,- per
luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 68 ct. per mm. bij 45 mm. breed
(excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30
uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor
verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar Nedag,
t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-410760, fax 0342-492542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op
gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van
iedereen, die niet op de gebruikelijke
manier kan lezen, uitgegeven op
geluidscassette en/of in braille
of grootletter. Informatie en opgave:
CBB, Christelijke Bibliotheek voor
Blinden en Slechtzienden, Postbus 131,
3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.

Opgave: telefoon 0513-653620; tele-
fax: 0513-653632; E-mail:
kmuller@epsilon.nl

- 6 september Ontmoetingsdag van het
Gereformeerd Appèl te
Zwolle
- 2 oktober Vrouwencontactdag in de
Nieuwe Buitensociëteit,
Stationsplein 1, te
Zwolle; info voor stands:
038-4531945
- 25 oktober Centrale Diaconale Con-
ferentie te Apeldoorn;
onderwerp: Kerk en
gevangenen
- 8 november Zendingsnajaarsvergade-
ring Leerdam
- 7 maart '98 Opening Landelijke Ver-
gadering 1998

Opbouw-regiocorrespondenten

Regio Amsterdam-Haarlem: J. Koster, Corn. Dirkszlaan 133,
1141 XZ Monnikendam, tel. 0299-651882

Regio Den Haag: A. Hartkamp, Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn,
tel. 0172-445872

Regio Noord-Nederland: E. Kole-Mollema, Kemphaanstraat 33,
8446 GS Heerenveen, tel. 0513-624478

Regio Utrecht: F. Vonk, Rietland 9, 3621 GZ Breukelen,
tel. 0346-263460

'Laat je niet grijpen, Kaïn!'

„De zonde ligt als een roofdier aan de deur. Hij wil jou grijpen. Maar jij moet hem de baas zien te worden.” (Gen. 4:7)

G. van Dijk

Als je zondigt, dan doe jij dat zelf. Maar het is ook waar dat de zonde een macht is. Het is sterker dan jezelf. Een macht die je tenslotte helemaal in z'n greep kan hebben. God wil niet dat zoiets gebeurt. Daarom geeft Hij Kaïn genadig een waarschuwing.

De zonde als een roofdier

Dat de duivel met een dier wordt vergeleken, dat wisten we al (slang, leeuw). Maar de zonde lijkt hier in Genesis 4:7 ook wel een persoon te zijn geworden. Een zelfstandige macht. Zoals Jezus ook eens gezegd heeft: „Een ieder die de zonde doet, is een slaaf van de zonde” (Joh. 8:34). Pas op voor dingen als haat, laster en jaloezie! Voordat je het weet, hebben ze je in hun greep. Je weet wel hoe een roofdier op de loer kan liggen om z'n prooi te grijpen. Een jachtluipaard bijvoorbeeld. Elke spier van zijn geweldige lichaam is gespannen. Hij sluipt onhoorbaar dichterbij. Dan ineens schiet hij toe. En de prooi is gevangen. In Genesis 3 hebben Adam en Eva de slang al op die manier leren kennen. Zijn woorden klinken prachtig en aanlokkelijk. Maar voordat ze er erg in hebben, is het kwaad al gebeurd en heeft het gif van de leugen zijn werking gedaan.

De belofte uit Genesis 3:15

Dat kwaad heeft zich verspreid. De zonde heeft zich vastgezet in de soort 'mens'. De verhouding man-vrouw is verstoord. Ook hun kinderen krijgen dat mee. Adam en Eva hebben dat hun kinderen niet hoeven leren. Zonde komt ook bij hen van binnenuit. Maar ze hebben een belofte gekregen. God heeft de oorlog verklaard aan de slang („Ik zet vijandschap”). Daarbij neemt Hij het op voor de mensen. Het nageslacht van de vrouw zal de kop van de slang vermorzelen. Al zal de mens er zelf ook niet zonder kleerscheuren afkomen, toch is er hoop! De moederbelofte: de moeder van alle beloften, en de belofte voor een moeder. Toen Eva een kind kreeg, moet

ze gedacht hebben: 'Dat zal hem zijn! Kaïn! Met Gods hulp heb ik hem gekregen!' De tweede zoon heette 'Abel' (= ademtucht, ijdelheid), ach ja, die kwam er achteraan, maar die stelde eigenlijk niks voor. Die achtergestelde blijkt nu juist Gods uitverkorene te zijn. God heeft voorkeur voor Abels offer. In Kaïns hart gaat een vlammetje branden van afgunst, jaloersheid. Het is in zijn ogen te lezen.

Een gewaarschuwd mens...

Daarom waarschuwt de HERE hem. „Pas op, Kaïn, want niet alleen Abel

*Daarmee
loopt Hij
dus eigenlijk
vooruit
op de vervulling
van
de moederbelofte*

wordt het slachtoffer van jouw boosheid. Jij zelf ook! Als je op deze weg doorgaat, dan verteert dat vlammetje van haat uiteindelijk je eigen leven!” Deze waarschuwing maakt Kaïn extra verantwoordelijk voor zijn moord. Een gewaarschuwd mens telt voor twee. Het laat daarnaast ook duidelijk zien, dat het toelaten van haat, jaloezie, begeerte, nijd in je hart, uiteindelijk jezelf verteert. Hoeveel mensen zijn er niet, die in haat leven tegen een ander? Terwijl die ander daar soms niks van merkt... Maar zélf worden ze dagelijks door die haat gekweld. Zo ligt de zonde als een belager, een roofdier, aan de deur, om de *zondaar* te vernietigen.

Zo hoeft het niet!

Maar zo hoeft het niet te gaan! Het kan ook anders! Dat het ook anders kan, zou je eigenlijk niet verwachten. Wanneer Adam en Eva besluiten een andere richting op te gaan dan God wijst, dan mag je er eigenlijk van uit gaan, dat de mensheid dus ook steeds verder van God verwijderd raakt. Met alle nare gevolgen van dien. Met andere woorden: zonden vermenigvuldigen zich. Het

stapelt zich op, zoals een miljoenen-schuld na jaren een miljardenschuld wordt. Als in de tweede generatie al een broedermoord plaatsvindt, dan houd je je hart vast voor wat er verder komt! Toch hoeft het zo niet te gaan. Dankzij de belofte. God heeft Zelf beloofd, dat de duivel het niet zal winnen. Hij zal het juist verliezen! Het nageslacht van de vrouw zal de kop van de slang vermorzelen.

Vooruitlopen op de vervulling

God zegt tegen Kaïn: „Jij moet juist hem (= de zonde) de baas worden”. Daarmee loopt Hij dus eigenlijk vooruit op de vervulling van de moederbelofte. Als God niet de strijd aangeboden had tegen het kwaad, dan ging het alleen maar bergafwaarts. Maar nu is er toch nog hoop: de zonde hoeft het niet te winnen!

Op dezelfde manier spreekt Paulus in Romeinen 6:5-13 over de overwinning van Jezus. Omdat Jezus is gestorven, zo zijn wij ook dood voor de zonde. Omdat Jezus is opgestaan, leven wij voor God. Dan moeten we ook de zonde niet laten heersen in ons leven. Daarvoor geeft God ons zijn Geest. Hij wist het wel, dat mensen zoals Kaïn, zoals jij en ik, de zonde op eigen houtje niet kunnen overwinnen. Daarvoor is nodig dat God Zelf in ons komt wonen. Ook die Geest is de vervulling van een belofte van God.

De duivel en de zonde gaan het tóch verliezen. Dat heeft God beloofd. Op die definitieve overwinning mogen wij nu al vooruitlopen. De Heilige Geest van God is een bewijs, een 'onderpand', dat God al zijn beloften zal nakomen. Daarom mogen en moeten we nu alvast de strijd aanbinden tegen het kwaad. 'Alle bitterheid, gramschap, toorn, getier en gevloek worde uit uw midden gebannen, evenals alle kwaadaardigheid' (Efeze 4:31). Bij dat woord 'gramschap' denk ik aan de ogen van Kaïn. Maar ja, dan ben ik al weer aan het wijzen naar een ander. Laat ik, laten wij ook in de spiegel kijken. Laat er in ons leven vriendelijkheid, barmhartigheid en vergevingsgezindheid zijn. Dingen die we van God hebben gekregen in Jezus Christus. Opdat de zonde ons niet te pakken krijgt. Zoals Kaïn...

Navolging (3)

F. Gerkema, Groningen

Praat van de straat is het bepaald niet, waar Thomas à Kempis in zijn geschrift 'De navolging van Christus' mee aankomt. Ik heb u in de vorige twee artikelen voldoende voorgeschoteld om daarvan overtuigd te raken: vreemdelingschap, vergankelijkheid, tegenslagen, goddelijke en menselijke vertroosting. Het zijn op het eerste gezicht inderdaad geen alledaagse items.

Hoewel?

Al lezend in 'De navolging' kun je soms zomaar het gevoel krijgen, dat de 20e eeuwse luxe en verstrooiing misschien toch niet meer is dan een vernis, waaronder je precies dat aantreft, wat Thomas in zijn eeuw ook waarnam.

Ziekte, dood en zonde

Daarbij ben je er niet, als je ziekte en dood onder ogen hebt gezien – zoals in de vorige twee afleveringen. In het evangelie komt nog een laag van de menselijke nood aan het licht, te weten die van zonde en ongerechtigheid.

Het is zelfs zo dat je kunt zeggen, dat de menselijke nood daar op zijn diepste is.

Dat bleek eens en voorgoed in Jezus, die onze schemerige werkelijkheid van zonde en falen, met zijn mechanismen van verberging, verontschuldiging en zelfrechtvaardiging deelde.

Thomas à Kempis heeft een gevoelige antenne voor deze diepste nood van zonde en tekort en gaat er in zijn boek dan ook niet aan voorbij.

Het is de moeite waard om eens te letten op zijn benadering, als het gaat om ziekte, dood en zonde. Je kunt hem b.v. terloops horen zeggen:

„Helaas, een lang leven betekent niet altijd verbetering, maar vergroot soms eerder onze schuld” (I.23.11).

Prikkelend toch, zoals deze Zwolse kloosterling in één zin een leven van zeven of acht decennia goede gezondheid (voor ons veel 'gewoner' dan toen) weet te relativiseren. Diep in mijn hart ben ik er van over-

tuigd, dat het onze tweede natuur zou moeten zijn om zo – net als Thomas à Kempis – tegen het (lange) leven aan te kijken. Alleen, onze eerste natuur is zo sterk!

Antistoffen tegen ziekte en dood zitten ons van nature in het bloed, maar met onze weerbaarheid tegen de zonde ligt het gecompliceerder. Een aansporing als „Het zou beter zijn, u voor de zonde te wachten dan de dood te ontlopen” (I.23.7) is me dan ook vreemd en waar tegelijk.

En het zal u en jou waarschijnlijk niet anders vergaan.

De naaste en ons tekort

Ik had nu mijn verhaal over zonde en menselijk tekort kunnen vervolgen met de meest radicale woorden, die uit de pen van Thomas à Kempis zijn gevloeid – geschreven in het licht van de heiligheid en majesteit van God. Maar die bewaar ik voor straks en ik begin bij onze omgang met de naaste.

Want ook daar ligt die diepste nood, vaak onopvallend verscholen in ons alledaagse leven met de ander. Wat te denken van het virus, dat Tho-

*een
gevoelige antenne
voor deze
diepste nood
van zonde en
tekort*

mas al vroeg in zijn boek beschrijft:

„Helaas, vaak wordt over een ander eerder het kwade geloofd en verteld dan het goede: zo zwak en zo wankel zijn wij” (I.4.2).

Wees eerlijk, hoe zelden realiseer je je dat, als je zelf iets minder aardigs over een ander aanhoort of vertelt en hoe vaak kom je tot dezelfde vergaande gevolgtrekking als Thomas à Kempis: 'zo zwak en zo wankel zijn wij'?

Maar gelijk heeft hij, want zwak en wankel is het om al luisterend of vertellend de vertrouwensrelatie, die we met die ander hebben, te beschadigen.

Of – om iets anders te noemen – als je jezelf hoort oordelen, dan is het toch een opvallend verschijnsel, dat we voor een ander altijd strenger zijn dan voor onszelf. „Wie zijn eigen

daden goed en juist wist te wegen, die zou geen reden hebben om hard over een ander te oordelen” (II.5.8; vgl. Mattheüs 7:1-5), zegt Thomas dan ook.

Of denk aan al dat andere dat ons – vaak onderhuids – in de relatie met de naaste parten speelt, zoals jaloersheid, eerzucht, onverschilligheid, geringe verdraagzaamheid, zelfzucht, etc.

Zo confronteert Thomas à Kempis je met eigen zwakte en zonde vanuit de dagelijkse omgang met de mensen rondom ons.

Nederigheid

Veelvuldig spoort Thomas je van hieruit aan tot een houding van 'nederigheid'.

Zoals in de volgende herkenbare, maar tegelijk ook onverwachte gedachtegang: „Sommige mensen worden gespaard voor grote bekoringen en delven herhaaldelijk het onderpit in kleine, alledaagse dingen; de bedoeling is, dat zij nederig worden en nooit op zichzelf gaan bouwen in grote dingen, nu zij zich in zulke kleine zaken al zwak betonen” (I.13.32).

De onverwachte kant zit hierin, dat Thomas à Kempis met die kleine struikelingen niet vergoelijkend de kant van de pekelsonden opgaat, maar uit dat kleine gewoon de consequenties trekt voor het grootschalige (vgl. Lucas 16:10).

Nederigheid is een gepaste reactie in het licht van al die kleine, alledaagse struikelingen, waaraan geen mens ontkomt.

Iets meer toegespitst vond ik de aansporing terug in het derde traktaat: wat doe je als iemand je een verwijt maakt?

Je hebt het zomaar, in je gezin, in de buurt waar je woont of op het werk. Het kan terecht zijn of niet, maar hoe reageer je? In 'de navolging' hoor je hoe 'de dienaar' op zijn eigen reacties terugkomt en tegen de Heer zegt: „Ik had me bij ieder verwijt moeten verdedigen en het zachtmoedig moeten verdragen.

Geef mij ook genadig vergiffenis voor al die keren dat ik niet zo gehandeld heb en geef mij opnieuw de genade om mij met meer geduld te schikken” (III.46.24,25).

Als u dat voor de buurt of het werk toch iets te vindt, dan zou je er in de

christelijke gemeente toch je winst mee moeten kunnen doen. Daar had de praktisering van deze uitspraak veel onheil kunnen voorkomen – tot op vandaag toe!

Leert van Mij

Apart om in onze assertieve tijd door iemand als Thomas à Kempis richting 'nederigheid' gewezen te worden! Trouwens, niet alleen omdat deze kloosterling het zegt, maar vooral ook omdat je in zijn woorden de stem van de Meester zelf herkent!

Ik denk daarbij aan een woord van Jezus, dat ik even in zijn volle lengte overneem: „Komt tot Mij, allen, die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven; neemt mijn juk op u en leert van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart, en gij zult rust vinden voor uw zielen; want mijn juk is zacht en mijn last is licht” (Mattheüs 11:28-30). Jezus zelf spoort ons aan tot een houding van nederigheid. Vanuit die talloze kleinere en soms grotere struikelpartijen van ons? Ja ook, maar toch niet alleen. Want wie de weg van de nederigheid kiest, de minste van allen wil zijn (II.2.13) en zo zichzelf vernedert, volgt de Heer zelf na!

In één van de dialogen uit het derde traktaat hoor je de Heer dan ook tegen zijn dienaar zeggen: „Ik ben de nederigste en geringste van allen geworden om u te leren uw hoogmoed door mijn nederigheid te overwinnen” (III.13.10). Dat is ongetwijfeld ook de diepste drijfveer van Thomas à Kempis, om u en mij aan te sporen tot de keuze voor de weg van de nederigheid.

Vrucht

Het is ook de weg waarlangs de Heer je tegemoet komt met zijn heerlijkheid. Denk maar aan wat Jezus zegt: „Wie zichzelf vernedert, zal verhoogd worden” (Lucas 14:11).

En ook hier, net als in het tweede artikel, voeg ik er aan toe, dat de vrucht van een houding van nederigheid niet pas in de toekomstige wereld genoten zal worden.

Thomas wijst er op, dat ook hier en nu blokkades in de relatie met een ander, vanuit een houding van nederigheid (met geduld en zachtmoedigheid) overwonnen kunnen worden (II.2.8). Denk dan maar heel praktisch aan ruzies in de buurt, gekonkel op het werk of verhitte discussies in kerkelijke vergaderingen.

En afgezien van een doorbraak ten goede, ontvangt iemand, die zijn zaak vanuit een houding van nederigheid uit

handen durft te geven aan God, een rust die langs de weg van de assertiviteit onbereikbaar blijft.

Kennen en kunnen

Ik schreef al, dat mechanismen van verberging en verontschuldiging ons het zicht op de diepste nood bemoeilijken. Ons kennen van de ander en vooral ook van onszelf is op dit aangelegen punt maar zo 'ten dele' (Psalm 19:13).

Thomas à Kempis schrijft er over: „Wij kunnen in onszelf niet zoveel vertrouwen hebben, omdat de genade ons vaak ontbreekt en ook het inzicht. Er is in ons maar weinig licht (vgl. Johannes 12:35) en dat weinige verliezen wij nog gauw door onze onachtzaamheid.

Dikwijls worden wij zelfs niet gewaar,

*stemt het je
tot nadenken
over
onze mensvisie
en de wijze
waarop God ons
voor ogen staat*

dat wij innerlijk zo blind zijn. Dikwijls handelen wij verkeerd en, nog erger, verontschuldigen wij dat” (II.5.1-4). Ons ontgaat dus veel.

Als dat in de intermenselijke verhoudingen al zo is, dan zal dat in onze verhouding met God in veelvoud het geval zijn.

En als ons kennen van onze tekorten tegenover God en mens al zo 'ten dele' is, hoe zal het dan gesteld zijn met ons kunnen, met onze mogelijkheden om de diepste menselijke nood de baas te worden.

Wie 'De navolging' leest, zal tot geen andere slotsom kunnen komen, dan dat je in Thomas à Kempis met een katholiek van doen hebt, die bepaald niet optimistisch is over die menselijke mogelijkheden in de strijd tegen zonde en tekorten.

Geen uitzondering in zijn boek is een verzuchting als: „Heer, ik ben niets, ik kan niets, ik heb uit mijzelf niets goeds, maar schiet in alles tekort en neig altijd naar het niets” (III.40.5). Dit donkere citaat is afkomstig uit een hoofdstuk, dat opent met de verwonderde vraag opkomend uit het vijfde vers van Psalm 8: „Waar heeft de mens het aan verdiend, dat Gij hem uw genade geeft” (III.40.2)? Verwondering, die niet opgeslokt

wordt door het vervolg van de psalm, waar je hoort over de sleutelrol, die God de mens heeft gegeven. Integendeel, dat gegeven maakt de verwondering er alleen maar groter op!

In het licht van Gods heerlijkheid

Het is bij zulke verzuchtingen wel zaak om voor ogen te houden, dat Thomas zo radicaal spreekt in het licht van de majesteit en heiligheid van de Here zelf (vgl. Lucas 5:8).

In wat hij schrijft in zulke passages, merk je hoe diep hij onder de indruk is gekomen van de heerlijkheid van God – toch ook het kader van Psalm 8, die immers begint en eindigt met: „Heer onze Heer, hoe heerlijk is uw naam op de hele aarde.”

En soms komt het op vanuit de overdenking van Gods oordeel: „O, die onmetelijke druk!

O die onoverzwembare oceaan, waarin ik van mijzelf niets meer vind dan totaal niets! Waar blijft dan nog een schuilhoek voor de zelfverheffing? Waar blijft het vertrouwen dat ik putte uit mijn voortreffelijkheid?”

(III.14.11-12). Je kunt natuurlijk reageren met: 'gelukkig, dat we dit soort gedachtegoed, met zijn somber beeld van God en mens, achter ons gelaten hebben'.

En toch! Als de Zwolse monnik op een andere plaats twee woorden uit Nieuwe en Oude Testament samen-neemt (1 Corinthe 4:4 en Psalm 143:2), dan is het ineens weer zo dichtbij en stemt het je tot nadenken over onze mensvisie en de wijze waarop God ons voor ogen staat: „Ook al ben ik mij van niets bewust, dan kan ik mij daar niet mee rechtvaardigen, want zonder uw barmhertigheid zal niets van wat leeft voor uw aanschijn gerechtvaardigd worden.” (III.46.31)

Onder Gods hand

Ook in zulke gedeelten, geschreven in het licht van Gods heerlijkheid, komt Thomas à Kempis met zijn aansporing tot een houding van nederigheid: „Laten wij dus onze zielen verootmoedigen onder Gods hand in alle bekoringen en kwellingen, want de nederigen van geest zal Hij redden en verheffen” (I.13.29) – met opnieuw een toespeling op een apostel (1 Petrus 5:6) en een psalm (34:19).

Als je deze 15e-eeuwse kloosterling zo onverdond over onze diepste men-

selijke nood hoort, dan herken je daarin de boodschap, die een eeuw later door Luther en Calvijn zo kernachtig is verwoord.

Die verwantschap zal wel meegeholpen hebben, om 'De navolging van Christus' ook onder protestanten ruim ingang te doen vinden – vooral in de kringen van de 'nadere reformatie'.

Psychologisch sterk

Een andere reden zal zijn geweest, dat Thomas à Kempis zulke treffende en herkenbare opmerkingen weet te maken, m.b.t. dat wat zich in de schemerige binnenkant van een mens afspeelt aan verlangens en hartstochten, liefde en afkeer, lauweheid en toewijding en nog veel meer.

Zo komt hij met de aansporing om de zonde toch vooral in het begin aan te pakken.

Want als het kwaad zo schoorvoetend je leven binnenkomt, dan ben je voor je het weet(!) gestruikeld.

Thomas zegt ergens: 'Want eerst treedt ons een simpele gedachte voor de geest, daarna een sterke voorstelling en tenslotte komt de verlustiging, het opdringen van de slechte begeerte en het ja-woord.

En zo dringt de boze vijand zich beetje voor beetje helemaal naar binnen, wanneer hem in het begin geen weerstand wordt geboden.

En hoe langer iemand te traag is om weerstand te bieden, des te zwakker wordt hij iedere dag in zijn binnenste en des te meer macht krijgt de vijand tegen hem" (I.13.23-25; vgl. Jakobus 1:14,15).

Zo'n waarneming is het waard om voor jezelf eens te overwegen. Alle kans dat u dat patroon in eigen en andermans leven – in soms heel uiteenlopende situaties – herkent. Reden tot waakzaamheid en gebed (vgl. Efeze 6:10-20).

Want alleen al dat geniepige patroon geeft aanleiding om te geloven, dat je niet alleen met het kwaad, maar ook met de boze en zijn rijk van doen hebt.

Op een andere plaats komt Thomas met de waardevolle overweging:

„Want niet alles wat verheven is, is heilig; niet alles wat aangenaam is, is goed; evenmin is elk verlangen zuiver en is alles wat ons dierbaar is, aangenaam aan God" (II.10.14).

Dat leek me een aardige afsluiting voor dit artikel; een doordenkertje voor mensen uit 1997 – met zoveel dat

aangenaam, verheven en ons dierbaar is.

Over twee weken sluit ik de reeks over Thomas à Kempis af met een artikel over de vraag of 'navolging' niet te weinig is, als het gaat om onze verhouding met Christus.

Noten:

1 Zoals ik al bij het eerste artikel vermeldde, verwijst de nummering naar het traktaat, het hoofdstuk en het vers, waar de betreffende uitspraak te vinden is. Ik gebruikte daarbij de uitgave, die in 1995 bij Kok Kampen verscheen in een vertaling van Gerard Wijdeveld. De nummering is niet standaard, want een oudere Ambo-uitgave met een goed leesbare vertaling van Bernard Naaijens (Baarn, 1971) heeft een andere vers-indeling.

2 Ds. H. de Jong beklemtoont precies dit aspect, in 'Onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad', het laatste hoofdstuk uit 'Versterkende middelen'; Kampen, 1989.

3 Daarover is meer te lezen in een artikel van C. Graafland, 'De invloed van de Moderne Devotie in de Nadere Reformatie'; Dit artikel maakt deel uit van een bundel met voordrachten, die gehouden zijn tijdens het Windesheim Symposium van 1987, onder de titel 'De doorwerking van de Moderne Devotie'; Hilversum 1988.

Kruimels van de tafel

Verzoend verleden

Petrus heeft Christus driemaal verloochend. Dat had gemakkelijk een zware last in zijn leven kunnen worden, die hem voortdurend frustreerde en omlaag trok in depressies. Maar Christus wil dat niet. Het is niet goed als het verleden als een molensteen om iemands hals blijft hangen en je afremt en belemmert in het voortgaan. Wie zich door het verleden, door wat er gebeurd is, laat vasthouden en er niet van los wil komen, maakt zich ongeschikt voor het koninkrijk van God (Luc. 9:62). Daarom bevrijdt Christus Petrus van zijn belastende verleden. Hij doet dat in het bijzijn van de andere discipelen. Want ook zij moeten weten, dat Petrus niet meer met zijn verleden belast mag worden. Vaak is het iemands omgeving die hem vastspijkt op zijn verleden. Om dat te voorkomen tilt Christus Petrus boven zijn verleden uit terwijl de andere discipelen erbij aanwezig zijn. Of het nu een verleden is waarbij sprake is van eigen schuld of dat buiten je om over je gekomen is, doet er niet zoveel toe. Christus wil je eroverheen helpen, zodat je er niet door verstrikt of ingesneeuwd raakt en met je rug naar de toekomst gekeerd leeft. Want wie met de rug naar de toekomst staat, staat met de rug naar Christus en zijn koninkrijk. Daarom is het belangrijk je door Hem van zo'n verleden te laten bevrijden.

Dat wil niet zeggen, dat het verleden er dan niet meer is. Natuurlijk is het er nog wel. Het verhaal van Petrus' verloochening staat voor altijd in de evangeliën. Maar dat verleden vormt geen last meer. Als je je door Christus ervan laat bevrijden, maakt het je niet meer moe. Dan laat het je voeten niet meer over de grond slepen. Dan kun je weer vooruit.

M.R. van den Berg, Groningen

Kinderen en de kerkdienst (1)

H. Algra, Den Helder

Enige tijd geleden besloot de kerkenraad van de Gereformeerde kerk (vrijgemaakt) in Haarlem tot de instelling van een kinderbijbelclub tijdens de ochtenddienst. De kerk van Haarlem is (voor zover mij bekend) de eerste plaatselijke gemeente in dit kerkverband die koos voor een vorm van kindernevendienst.

Uiteraard ging dit besluit niet ongemerkt voorbij. De classis sprak zich uit en bleek niet 'tegen'. In het *Nederlands Dagblad* leidde het besluit van de kerkenraad van Haarlem tot een reeks ingezonden brieven. In de *Nederlands Gereformeerde kerken* is de kindernevendienst geen onbekend verschijnsel meer. De meningen zijn echter verdeeld; in een aantal gemeenten wijst men de kindernevendienst af.

De kinderen horen erbij....

Een principieel geluid *tégen* de kindernevendienst viel te beluisteren van de hand van de heer A.C. Breen, leraar godsdienst aan de Gereformeerde Scholengemeenschap Randstad te Rotterdam (*Nederlands Dagblad*, 10 juli 1997). Breen wijst erop dat de kerkdienst voor jong en oud is. „In de publieke vermaning en vertroosting delen ook onze kleinen.” „Heel de gemeente moet erbij zijn als de HERE ons de weg wijst.” Dat was in het Oude Testament zo (vgl. Jozua 8:35), het geldt ook nu. De heer Breen is optimistisch met betrekking tot de vraag wat kinderen 'opsteken' van de kerkdienst;

„ze luisteren scherpzinnig en ze nemen met hun frisse zintuigen van alles waar.” Het moet me van het hart dat ik het in principieel opzicht met de heer Breen eens ben. Wie het Verbond serieus neemt, wéét dat de kinderen erbij horen (trouwens: ook demente bejaarden en verstandelijk gehandicapten). En: het is ook waar dat kinderen meer van de kerkdienst opsteken dan we soms denken. De (wel eens geopperde suggestie) dat kinderen gefrustreerd worden, omdat ze iets te lang stil moeten zitten lijkt me schromelijk overdreven. Die frustraties hebben meestal andere oorzaken.

En toch.... zijn er vragen

En toch....: er zijn vragen te stellen bij het betoog van Breen. In de eerste plaats is er zijn bewering dat (in Haar-

**Slechts 20%
van onze
communicatie
bestaat uit
gesproken woorden**

lem bijvoorbeeld) *aan de kinderen de toegang tot de levende verkondiging wordt ontzegd*. Dat is een boude redenering! In de kerkdienst hoor je het levende Woord, daarbuiten hoor je het niet! Dus niet op catechisatie, op Bijbelkring, tijdens een huisbezoek, in de kindernevendienst. Alles wat buiten de kerkdienst gebeurt is van minder belang.... Een andere vraag is: heeft de heer Breen met zijn massieve betoog wel alle vragen die er op dit punt leven besproken? Daarbij kan men bijvoorbeeld ingaan op de Schriftgegevens die hij aanwijst. Reina Wiskerke (*Nederlands Dagblad*, 12 juli 1997) noemt de bewijsvoering van Breen op dit punt zwak. „We denken dat wie in de Bijbel een absoluut ja of nee tegen kindernevendiensten zoekt, Schriftgedeelten overvraagt.” Ook bij de argumentatie plaatst ze vraagtekens. „De kinderen worden apart gezet, juist om de levendige verkondiging dichterbij te brengen. De verkondiging is bestemd voor zowel mannen als vrouwen en ieder die het kan begrijpen (Nehemia 8:3). Men besluit dus in Haarlem om kinderen die dan nog net buiten het boot vallen (lees: het nog niet kunnen *begrijpen*, H.A.) een handje te helpen met een kinderbijbelclub.” Daarnaast heb ik de indruk dat

de heer Breen de Gereformeerde kerkelijke wereld met een nogal *rose* bril heeft bekeken. Eerst is er zijn massieve betoog, en daar leidt hij het vervolg uit af. Het valt allemaal wel mee; doe nu maar gewoon. Alsof er óm die Gereformeerde wereld heen niet van alles is veranderd..... Dit lijkt mij een voorbeeld van wat dr. Ruard Ganzevoort noemde: *Going Titanic First Class*. De Titanic verging, maar de scheepskapel speelde rustig verder. De wereld staat in brand, maar in de kerk doet men of er niets aan de hand is. Ook de vrijgemaakte Gereformeerde wereld is niet meer die veilige haven die men vroeger dacht te kunnen zijn. De heer Breen wekt de suggestie dat de kerkdiensten prima geschikt zijn voor kinderen.

„Ze hebben direct door dat Schriftlezing en preek bij elkaar horen,” ze horen een voorbeeld-ige inleiding op de preek, en ze genieten van de verwijzing door de dominee naar de tekeningen die op school werden gemaakt. En, als de preek dan toch te moeilijk is, dan vraagt dat een aantal kleinere aanpassingen, zodat iedereen de preek weer kan volgen.

Geschiedt?

Juist dit rooskleurige beeld roept een tegen-reactie op. Zijn de kerkdiensten wel zo geschikt voor kinderen?

A) Laten we eerst eens naar het taalgebruik en de inhoud van de preek kijken. Stelt u zich eens voor dat de predikant de preek die hij op zondag hield precies zo op maandag op de basisschool zou houden, in groep 2, groep 5 en in groep 8. Er zijn uitzonderingen, maar in de meeste gevallen zou de predikant tot de orde worden geroepen. „Zo vertel je geen bijbelse geschiedenis aan kinderen!” Het voorbeeld is overdreven, maar het geeft mijns inziens wel aan dat vorm en woordgebruik tijdens de preek niet per definitie aansluiten bij kinderen. Ze steken er wel *iets* van op, maar dat maakt de dienst nog niet *geschikt*. Vorm en inhoud van de traditionele kerkdienst zijn meestal meer gericht op het selecte gezelschap van gemeenteleden boven de 18. (Ter vergelijking: nog maar één generatie geleden werd het gebruik van de *kinderbijbel* door een aantal predikanten afgeraden en zelfs veroordeeld. God heeft ons Zijn Woord gegeven, en dat is voor jong en oud, zo was de redenering. Inmiddels wordt het gebruik van de *kinderbijbel* in Gereformeerde gezinnen vrijwel unaniem aanvaard. Men is

Geen goede preek?

We zeggen wel eens: ouders luisteren met de oren van hun kinderen. Maar het omgekeerde is ook waar: kinderen luisteren soms met de oren van hun ouders. Een vader 'kon zich niet zo vinden' in de preek van die zondagmorgen. Na afloop van de dienst vroeg zijn oudste zoon (12 jaar): „U vond het zeker niet zo'n goede preek, hè pa?” De vader vroeg: „Waarom denk je dat?” „Oh, dat dacht ik zomaar!” De vader had niets over de preek gezegd. Maar: communicatie gebeurt voor 80% door onze houding, mimiek, gebaren. Zou de zoon dát hebben opgepikt? Kinderen hebben vaak goede antennes voor de gevoelens van hun ouders...

kennelijk tot de overtuiging gekomen dat deze vorm van bijbelvertelling beter aansluit op de belevingswereld van kinderen).

B) Naast de inhoud kunnen we kijken naar de vorm. Woorden vormen een zeer beperkt deel van onze communicatie. Men zegt wel dat we slechts 20% van onze informatie 'oppikken' uit het gesproken woord en dat we 80% halen uit andere communicatiemiddelen (mimiek, gebaren, tekeningen). Toch wordt de predikant opgeleid om met dat gesproken woord te 'werken'. In de opleidingen die specifiek gericht zijn op het werken met kinderen werkt men breder: met 'handen en voeten', met visuele hulpmiddelen (plaatjes, tekeningen, dia's, video) en met het spelen met de ruimte. We zeggen in de kerk wel dat 'het Woord het moet doen', maar moeten we dat dan beperken tot het *gesproken* woord? Of krijgt de predikant de mogelijkheid om allerlei hulpmiddelen te gebruiken, om aan gemeenteleden iets te vragen, om iets te laten *zien*, om van de kansel af te komen en door de kerk te lopen?

C) Dit laatste gegeven sluit aan bij een vuistregel uit de pedagogiek. „*De maximale afstand waarop de opvoeder een kind kan effectief kan bereiken is gelijk aan de leeftijd van het kind.*” (gebaseerd op gegevens over hechting en op communicatietheorieën). Concreet betekent dit dat een opvoeder die een peuter van 3 jaar op een afstand van 10 meter probeert te corrigeren niet effectief werkt. Ouders voelen dat meestal van nature goed aan; bij kleine kinderen houd je de afstand tussen jou en je kind klein. Wie gaat 'meten' welke afstand (in meters) er is tussen de predikant op de preekstoel en de kinderen in de kerk, ontdekt dat de dominee vaak erg ver van de jonge gemeenteleden af staat. Een voorlopig 'bewijs' voor de stelling dat de afstand een rol speelt is de ervaring dat kinderen veel vaker een antwoord geven op de vragen die gesteld worden als de predikant van de preekstoel af komt en als de kinderen op de eerste rij zitten. Leeftijd en afstand zijn dan meer met elkaar in overeenstemming.

Foei dominee?

Doet de predikant het dus verkeerd? Nee, dat heb ik met deze opmerkingen zeker niet bedoeld. Wat ik wil aangeven is dat de positie van de predikant tijdens de kerkdienst het in didactisch opzicht moeilijk(er) maakt om tijdens de kerkdiensten gericht aandacht te geven aan de kinderen. Predikanten hebben geen gerichte opleiding genoten om speciaal voor kinderen een verhaal te vertellen.

De theologische opleidingen zijn (mijns inziens te eenzijdig) gericht op bieden van een gedegen theologische opleiding. Je kunt dus niet zomaar van een predikant verwachten dat hij steeds weer 'iets doet' voor de kinderen. De predikant moet toch al veel te vaak 'een schaap met 5 poten' zijn. Daarmee zijn we op een ander punt aangekomen. Is aandacht voor de kinderen een zaak voor de dominee, of.... Licht in de kerkdiensten niet veel te veel een accent bij de predikant? Gemeente-zijn houdt in: sámen doen; de talenten inzetten die God aan de gemeente gegeven heeft. Dat kan ook tijdens de kerkdienst. Als de dominee moeite heeft met het besteden van aandacht aan de kinderen: zijn

Kerkdiensten voor het selecte gezelschap van boven de 18

er andere gemeenteleden die dan een rol in kunnen vervullen? Denk aan: de muziek, de vertelling enz. Ook per kerkelijke gemeente bestaan er verschillen. Dat ligt bijvoorbeeld aan de grootte van de gemeente, de geschiedenis en de tradities binnen die gemeente en aan de bouw van het kerkgebouw. Gelukkig zijn er (zeker binnen de Nederlands Gereformeerde kerken, maar ook daarbuiten) steeds meer predikanten die er in slagen om op een goede manier gericht aandacht besteden aan kinderen en jongeren tijdens de kerkdienst. Maar helaas: de moed zou je soms in de schoenen zinken, want forse weerstand is niet ongebruikelijk. Soms is die weerstand principieel, soms ook emotioneel. „Waarom al die veranderingen? Dat is toch nergens voor nodig? Daar is de ellende bij de Synodalen ook mee begonnen! Het Woord moet het toch doen? Vroeger deden we

dat niet, en ik ga nog steeds naar de kerk. Dus nu is het ook niet nodig! Allemaal onzin. Allemaal verwennende aandacht!” Uit dergelijke reacties valt soms ook veel angst voor veranderingen af te lezen.

Friezen in Brabant

Sommige mensen zeggen: vroeger kregen de kinderen geen speciale aandacht, dus nu hoeft het ook niet. Klopt die redenering wel? Men spreekt sinds het eind van de jaren '60 van een *omslag in de cultuur*. De kerk is steeds meer geïsoleerd geraakt van de wereld. Maar de kinderen en jongeren van nu staan wel midden in die wereld. Het gevolg is dat er steeds vaker sprake is van een *vertaalprobleem*. De taal in de kerk is niet de taal die ze buiten de kerk horen. Eén van de gevolgen is de *fragmentarisering*: de wereld wordt in fragmenten opgesplitst: op zondag tussen 10 en 11 uur leef je in een compleet andere wereld dan op maandag. Vaak hebben we dat niet eens door, want kinderen gaan soms welwillend mee. Het is echter de vraag of ze de betekenis van de *boodschap* voor het dagelijks leven wel meenemen. Veel begrippen uit de Gereformeerde wereld zijn hen totaal vreemd als het gaat om de consequenties voor het leven van alledag. Prof.Dr. W. ter Horst spreekt hierbij van *Friezen in Brabant*. In Friesland (het kerkse dorp van vroeger) leerde het kind vanzelf Fries te spreken. Een kind van Friese ouders leert in Brabant (de wereld van nu) geen Fries tenzij er doelgericht met de Friese taal geoefend wordt. Een kind leert in onze tijd niet meer 'vanzelf' om het geloof toe te passen, *tenzij er bewust en doelgericht geoefend wordt*. Op dat punt heeft de kerk een veel grotere opdracht dan een aantal jaren geleden. Daarin past dan ook een bezinning op de vorm van onze kerkdiensten.

Wordt vervolgd

*Deze eeuwen-
oude Oproep
in steen in de
Nederlands
Hervormde
dorpskerk van
Lochem blijft
actueel.*

Foto: H. Algra

Kleine stapjes:

over samenwerking in de zending (in Zuid-Afrika)

B. Wielenga, Richmond,
Zuid-Afrika)

Eind mei kwamen een aantal Nederlandse zendelingen in Pretoria bij elkaar samen met een stel GKSA (Dopper)-zendelingen om nog eens na te denken over wat in de vorige eeuw op een synode van de verenigde Gereformeerde Kerken in 1896 over zendingswerk besloten was. Niet alle aanwezigen rekenden die synode tot hun kerkelijke vóórgeschiedenis: in ieder geval niet de christelijk gereformeerden natuurlijk; ook de Dopper-zendelingen en vertegenwoordigers van de zending van de gereformeerde gemeenten niet. Alleen de vrijgemaakt en nederlands gereformeerden hebben, officieel althans, nog te maken met de besluiten van die synode. Maar toch zaten we allemaal bij elkaar: het was binnen en buiten ijskoud; mijn tenen stonden krom van de kou. Maar de sfeer onderling was er niet minder om.

Het was natuurlijk ook wel een gebeurtenis dat al die verschillende zendelingen bij elkaar zaten om te praten over moeilijkheden en mogelijkheden van gereformeerde zending in Afrika. In Nederland ziet het er niet naar uit dat onze verschillende kerken op korte of lange termijn zich zullen verenigen. En daar waren we ons goed bewust van. Het kerkelijke vraagstuk wordt niet door zendingsmensen opgelost ver weg van het vaderland. Daarom zaten we ook bij elkaar op persoonlijke titel; we noemden onze conferentie een coetus: dat is een informele samenkomst van predikanten in een bepaalde regio met geen enkele kerkordelijke status. We zijn allemaal met gereformeerde zending bezig; thuis in Nederland is er weinig of geen samenwerking op het kerkelijk of zendingsfront. Toch zou het wel eens kunnen zijn dat wij hier op het zendingsveld elkaar nodig hebben en een vorm van samenwerking moeten vinden. We zijn begonnen met

een gesprek over wat gereformeerde zending in Zuid-Afrika eigenlijk inhoudt.

Ds. F. Pomstra van Vryheid schreef op verzoek een uitvoerig verslag van de samenkomst; er waren drie lezingen waarvan ik zelf er een verzorgde; ds. W.L. Kurpershoek en drs. C.J. Haak waren verantwoordelijk voor de andere twee. Ik ontleen hieraan het

*Zending is
Gods genadige
aandacht
voor mensen
die daar
helemaal niet
om gevraagd
hebben*

een ander om u over deze conferentie te informeren.

Zending: ongevraagde aandacht

Uitdrukkelijk kwam de vraag 'zending: waarom?' aan de orde. Waaraan ontleent een kerk het recht elders in de wereld, waar al andere religies zijn, met het evangelie van Jezus Christus aan te komen? Hoe komt een kerk uit een Westers-confessionele traditie ertoe in andere culturen, die veelal vijandig tegenover het Westen staan, een boodschap van heil te brengen, waar in principe niemand op zit te wachten? Een Afrikaner literator typeerde heel de zendingsbeweging van de 19e eeuw in Afrika eens als *ongevraagde aandacht*. Zo werd ze als culturele arrogantie van het Westen afgedaan; maar ik vind het nog altijd de mooiste typering van zendingswerk die denkbaar is. Zending is Gods genadige aandacht voor mensen die daar helemaal niet om gevraagd hebben maar die dat wel broodnodig hebben. Daarover waren we het samen allemaal van harte eens. Daarom was ik blij verrast met de opmerking van Haak dat we in de zending nog achter het Woord terug moeten naar de levende Christus toe. Uiteraard werd dit niet door hem opgemerkt in het kader van vragen rondom het Schriftgezag, maar om te onderstrepen dat de boodschap die wij

brengen tot aan de rand toe gevuld is met Christus en het heil in hem. Elkaar ontmoeten rondom deze unieke boodschap is een hechte basis voor zendings-samenwerkingen en -samenwerking.

Van hieruit is de stap naar de vraag over zending en spiritualiteit niet groot meer. Er zit iets leerstelligs in de gereformeerde spiritualiteit, wat onopgeefbaar is ook in Afrika. Maar het gevaar van een zeker intellectualisme is er van oudsher niet vreemd aan. Maar waar de genade van God in Christus centraal staat, is de basis voor een gezonde spiritualiteit gelegd, die ook in de zending haar uitwerking zal hebben. Gewezen werd op wat er in de Heid. Cat. over het gebed beleden wordt (v/a 116): God wil ons zijn genade en Heilige Geest schenken, indien we daarom van harte en zonder ophouden bidden en daarvoor danken. We hebben samen nagedacht over de betekenis van deze uitspraak voor zending. Bidden maar ook *kunnen* danken!

Gereformeerde traditie

Dat we uitvoerig ons bezig gehouden hebben met de gereformeerde traditie, spreekt voor zich. Staande in die traditie willen wij ons werk doen. Uiteraard is deze traditie breder dan wat de belijdenis en de kerkenordening te bieden hebben; die zijn vrucht van deze traditie die haar oorsprong had in de Reformatie; ze vormen in die traditie wat ik normatieve belijdeniskernen zou willen noemen, die aan de traditie koers en richting geven. Maar het gaat in gereformeerde zending om meer dan het door-vertalen van de gereformeerde belijdenisgeschriften en kerkenordening naar Afrika toe. Dat deze geschriften relevant zijn voor Afrika, liet Kurpershoek overtuigend zien; maar dat hun westerse taal- en cultuurkleed radicaal moet worden afgestroopt, benadrukte Haak terecht. Dat hier allerlei problemen liggen, is duidelijk: wat is westers en niet-bijbels, en wat is westers en bijbels? Er zijn onverhandelbare stukken der leer zoals verbond en verkiezing, de rechtvaardiging van de goddeloze en de heiliging van de zondaar. Daarom dat gereformeerde zending

onvermijdelijk confronterend bezig zal zijn, ook in Zuid-Afrika. Om daar een voorbeeld van te geven. Hoe de individualiserende tendens van de gereformeerde traditie te verenigen met de Afrika-tendens om juist het individu op te offeren aan de gemeenschap? Wedergeboorte geschiedt nu eenmaal persoonlijk en niet collectief; iemand moet kiezen soms tegen zijn eigen levensverbanden in. De openbare geloofsbelijdenis geeft juist hieraan uitdrukking. Hier stuiten we op een onopgeefbaar bijbels element in de gereformeerde traditie, dat we niet mogen inleveren ter wille van de inculcatie van de boodschap in Afrika-context.

Maar zoals al gezegd, gereformeerde zending bemiddelt meer dan wat we in belijdenis en kerkenordening terugvinden; uiteindelijk gaat het om een gereformeerde wereld- en levensbeschouwing die in ons zendingswerk meekomt en die zich confronteert met die van Afrika.

Trouwens: welk Afrika? Klassiek, landelijk Afrika of het snel verstedelijkende en postmoderne Afrika? Waar we aan de ene kant min of meer zendingswerk doen in de klassieke zin van het woord, zijn we elders al bezig met zending in de vorm van kerkelijke assistentie. We moeten ons van deze verschuiving terdege bewust zijn.

Anticiperen!

Dat was een kernwoord uit het stimulerende verhaal van Haak over beleidsvorming en visie-ontwikkeling in de zending. Je moet op ontwikkelingen anticiperen; op de ontwikkelingen moeten we vooruitlopen. En dat kunnen wij des te beter, omdat we van oudere zendingstradities kunnen leren. We hoeven het wiel niet steeds opnieuw uit te vinden.

Veel te vaak overvallen ons nog allerlei ontwikkelingen als bij voorbeeld in de verhouding tussen zendende kerken en zendingskerken, tussen blanke zendelingen en hun zwarte ambtsbroeders ter plaatse. Hoeveel ruimte hebben de jonge gemeenten om hun gereformeerd zijn op eigen wijze te beleven? Binnen het ene verband van zwarte en blanke kerken liggen hier moeilijke vragen. Is er culturele verscheidenheid mogelijk binnen confessionele eenheid? Kunnen zwarte kerken binnen het geïntegreerde kerkverband van zwarte en blanke kerken toch een eigen vorm geven aan de inhoud van de Dordtse Leerregels? Hier moet al over worden nagedacht

nog voordat de vraag ook maar bedacht is.

Tenslotte benadrukte Haak, opnieuw terecht, dat de gereformeerde belijdenis en kerkenordening meer door een bewaar- dan een vermeerderstructuur wordt gekenmerkt. Hij gaf als voorbeeld dat in de KO er geen ruimte bestaat voor de functie van evangelist, en waarom eigenlijk niet? Verder had in de Heid. Cat. zondag 20 over het werk van de Heilige Geest best iets gezegd kunnen worden over de

*dat de boodschap
die wij brengen
tot aan de rand
toe
gevuld is
met Christus*

bekwaam-making door de Geest tot getuige zijn. Dat is nu toch wel opvallend afwezig!

En nu verder ...

Zeker, deze conferentie was geen wereldschokkende gebeurtenis die de wereldpers gehaald heeft. Er zijn theologisch geen uitspraken gedaan die ooit nog eens in een dissertatie zullen worden onderzocht. Of deze bijeenkomst ooit nog eens kerkelijke vruchten zal afwerpen, wie zal het zeggen, al denk ik van niet. Het herstellen van kerkelijke breuken is nog moeilijker dan het terugdraaien van een echtscheiding. Maar we hebben in eenheid van het geloof in verbondenheid met onze confessionele traditie de gemeenschap der heiligen beoefend. Dat was buitengewoon bemoedigend. We zijn samen aan het werk geweest ten dienste van het ene en ongedeelde koninkrijk van God. Dat smaakte naar meer. Volgend jaar weer een samenkomst; er tussendoor zijn er nog andere plaatsen van ontmoeting, bij voorbeeld in Nqutu (Vryheid), waar we als zwarte en blanke zendingswerkers jaarlijks vergaderen. Zo zien we dat de Geest toch echt aan het werk is, waarvoor we hem van harte en onophoudelijk kunnen danken.

Boekbespreking

Over het leven met God in deze tijd

Dat is de ondertitel van het boek van prof. dr. W.H. Velema, dat wij hierbij bespreken. Dit boek is thematisch opgezet. Het cirkelt allemaal om het leven in de woestijn. Telkens wordt een Bijbeltekst als uitgangspunt gekozen. Van daaruit wordt de lijn getrokken naar het hedendaagse leven. Ds. Rootmensen hanteerde de term: verwoestijning. De verwoestijning van het leven lijkt niet of moeilijk te keren. Het brengt verdorring met zich mee. Maar Velema geeft duidelijk aan hoe er in de woestijn valt te leven en zelfs hoe het leven tot bloei kan komen. Daarbij moet je putten uit de bron. Gods Woord wil je onderweg laven. Gods belofte stuwt je voort. De kerkgang inspireert je. De gemeenschap wordt versterkt door het breken van het brood en het drinken van de wijn en door het gezamenlijke gebed. Het gaat daarbij om Jezus Christus als het middelpunt. Aan Hem en in Hem ontdekken wij wat volharding in het geloof is. De ontmoetingen van Bijbelfiguren met Jezus stimuleren ons om ons aan God volledig toe te vertrouwen. Vanuit de Bijbel wordt gewezen op voorbeelden van personen uit het O. en N.T., die aan Gods roeping tot gehoorzaamheid gevolg hebben gegeven en aangegeven hoe het hun leven heeft beheerst. Dan zijn daar de hindernissen van onbeden zonden, dubbelhartigheid en een slordige levenswandel. Dergelijke dingen verbloemt dr. Velema niet. Wij koesteren soms verkeerde gedachten over de HERE en zijn vaak ongeduldig. Maar waar de dienst jegens de Here God het leven van de mens gaat bepalen komen wij liefde tegen en tasten wij de vruchten van zelfverloochening. Dan kiezen wij het goede deel (Maria van Bethanië) en besteden wij geld en goed op de juiste manier, omdat wij ons bewust zijn geworden van ons rentmeesterschap. O zeker, wij kunnen in de woestijn van het leven belaagd worden door het monster van de moedeloosheid. Maar levend uit de verlossing komen wij erdoorheen en erbovenuit. Onze christelijke positie wordt verwoord via de bekende terminologie; wel in de wereld, maar niet van de wereld. Zo wordt de dankbaarheid de grondtoon van ons leven en prijzen wij als vreemdelingen onderweg onze goede God, die een nieuwe wereld in het vooruitzicht stelt waar door Gods zorg de mens als zijn schepping tot volle ontplooiing komen zal. Zo vatten wij de inhoud van dit geschrift van prof. Velema samen. Hij brengt het getuigenis van Gods Woord in een begrijpelijke stijl heel dicht bij ons. Aan elk hoofdstuk zijn enkele vragen toegevoegd ten dienste van verening, wijk of kring wanneer men een paragraaf aan de orde wil stellen. Wij willen dit verrijkende boek hartelijk aanbevelen. Het wil een helpende hand bieden aan mensen, die samen op weg zijn naar het nieuw-Jeruzalem als Stad van de eeuwige vrede! N.a.v.: Dr. W.H. Velema: 'Bloeien in de woestijn' - Uitgeverij J.J. Groen en Zoon - voorheen Leiden, nu Heerenveen - 152 pag. - f 19,95.

O. Mooiweer, Enschede

De dood op Goede Vrijdag

J.J. Lakerveld, Emmeloord

Het negende uur: drie uur in de middag op Goede Vrijdag. Dat is het tijdstip waarop Christus in stervensangst uitschreeuwde: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten? Dat is ook het tijdstip waarop Edward Schneider, die vele malen de Christus-partij in de Mattheus Passion gezongen heeft, ongeveer 1950 jaar later in een theekoepeltje van een landgoed bij 's-Graveland de dood vindt. Beide gebeurtenissen spelen een centrale rol in Het negende uur, de tweede roman van Pieter Nouwen. Met name de eerste gebeurtenis: Door het sterven van Christus heeft ons leven immers weer zin gekregen en kan de schepping opnieuw aan haar doel beantwoorden. Die geloofswaarde wordt ons deze keer duidelijk gemaakt in een soort detectiveroman, maar wel een met literaire waarde.

Onmogelijk mens

De genoemde Edward Schneider is een hoogst onsympathiek, onmogelijk mens.

Hij is zelfingenomen en arrogant; een aartsegoïst. Hij is niet geïnteresseerd in mensen, maar in wat ze voor hem kunnen betekenen.

Hij is „verslaafd aan eten, drinken en vrouwen”.

En toch heeft hij een kring van mensen om zich heen die hem in elk geval tot vlak voor zijn dood geweldig waarderen en zelfs vereren.

Terwijl hij zelf – daar kom je in de loop van de roman achter – diezelfde mensen veracht en alleen maar waardeert voor zo ver ze bruikbaar voor hem zijn.

Deze Edward Schneider is door de Schepper begaafd met een uitzonderlijk fraaie stem, maar hij ontkent zijn Schepper waar hij maar kan, sterker, hij bespot en beledigt Hem¹. Het christendom noemt hij een tovergeloof, het lijdensverhaal een sprookje.

En uitgerekend deze man moet de woorden van Christus zingen in uitvoeringen van de Mattheus Passion. En het publiek komt nog onder de

indruk van zijn doorleefde uitbeelding ook!

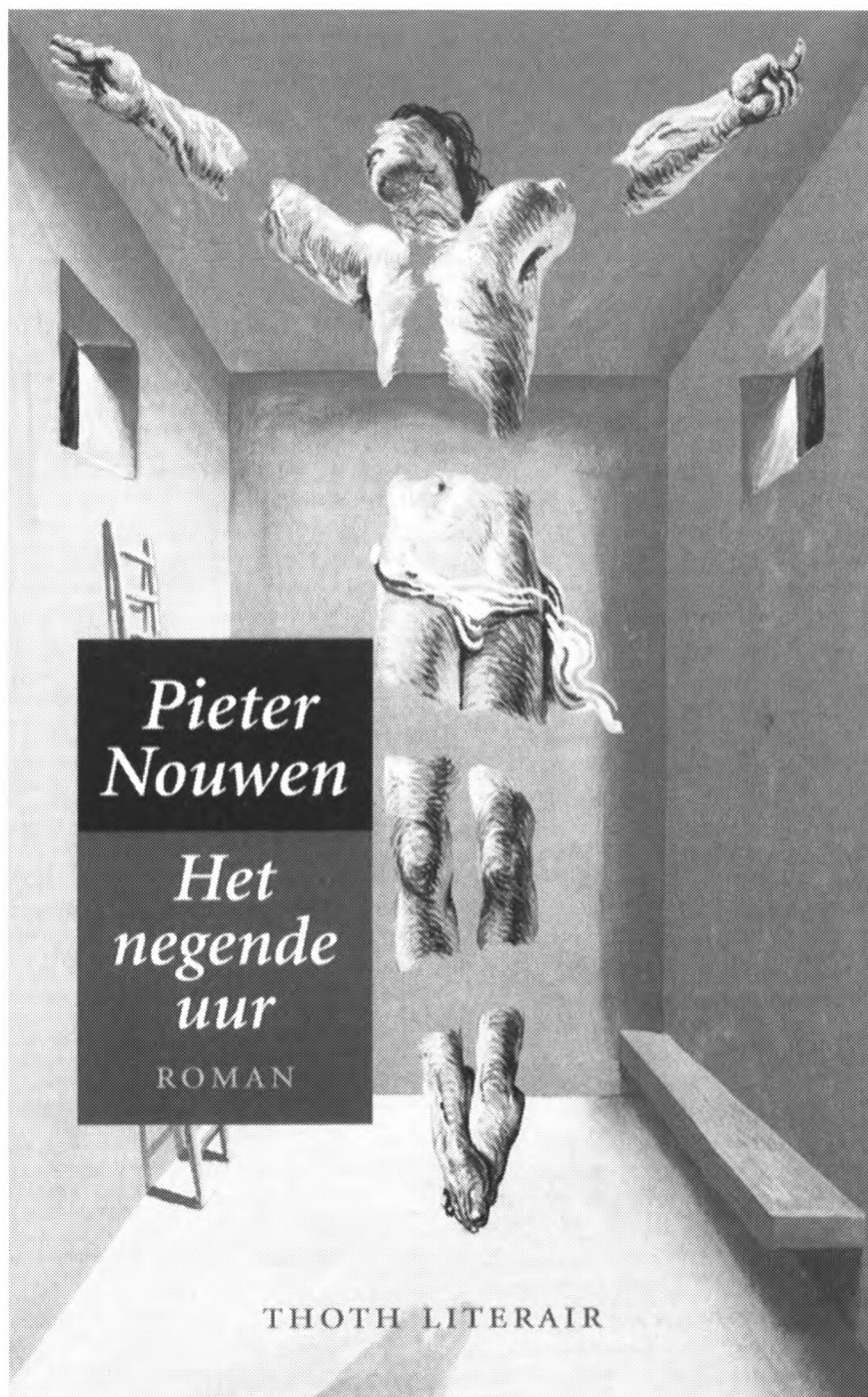
Conflict in het Concertgebouw

Als het verhaal begint is Schneider al een dag dood. Het tijdstip en de omstandigheden waaronder hij gestorven is doen twijfelen aan een natuurlijke doodsoorzaak.

Een week eerder, tijdens de generale repetitie van de Mattheus Passion in het Concertgebouw is Schneider namelijk in conflict geraakt met de diri-

gent Stanislaus Agincourt². Op het meest aangrijpende moment van het stuk, als hij het *Eli, Eli, lama sabach-thani* moet zingen.

Zijn stem slaat over en dan zingt hij de woorden verder op de melodie van een carnavalsliedje. Agincourt maakt duidelijk dat dit heiligschennis is en dat hij diep gekrenkt is. Als de zanger bij een dineetje op Witte Donderdag (!) dan ook nog de avondmaalsformule misbruikt, is voor enkele voor enkele van zijn vrienden de maat vol en

haken ze af. Er is trouwens ook in het persoonlijke vlak wel een en ander gebeurd dat haatgevoelens heeft opgewekt.

Onderzoek

Moord dus? Een rechercheur begint het onderzoek. Hij is de man van wie uit we het hele boek door alles te zien en te horen krijgen. Over hem zelf kom je niets te weten, zijn naam niet eens. Pas aan het eind van de roman wordt die terloops een keer genoemd. Hij is niet meer dan de objectieve politiemannet die de waarheid probeert te achterhalen, de moord op te lossen. Hij is net zo nieuwsgierig en verbaasd over alles wat hij hoort en ziet als de lezer. Bovendien is hij op muziekgebied een leek, zodat de schrijver op een natuurlijke manier een hoop informatie doorgeven kan. De rechercheur ondervraagt vrienden, de dirigent; hij leest krantenartikelen over de zanger, brieven en dagboekfragmenten: je krijgt een veelzijdig beeld van de zanger.

Afwisselend

Ook op een andere manier is de vorm van de roman heel afwisselend. Tussen het verhaal door staan hoofdstukjes die gaan over het leven van Bach, in de week dat de eerste uitvoering van de Mattheus Passion plaats vindt – in april 1729. Je leeft met Bach mee naar de uitvoering toe. Voor hem is het het hoogtepunt van zijn werk, want het stuk gaat over het leven van zijn Heer en Verlosser. (Jammer vind ik het, dat in de Bach-hoofdstukjes nog al wat informatie doorgegeven wordt die niet ter zake is en die ook niet bijdraagt aan het hoofdthema van het boek³).

De functie van deze gedeelten is overigens wel duidelijk: je leert de geweldige tegenstelling kennen tussen Bachs bedoeling met z'n werk, z'n ontroering tijdens de uitvoering en wat Edward Schneider ervan meent te moeten maken.

Kern van het geloof

En nog iets. Het draait in de roman om de kern van het christelijk geloof: het lijden en sterven van Christus in onze plaats en om de *handhaving* van dat geloof. En dat is precies het onderwerp van de Mattheus Passion en ook de kern van Bachs leven. En het maakt duidelijk waarom het boek begint met de beschrijving van de kruisiging en het sterven van Jezus in al zijn gruwelijkheid en wreedheid. Behalve in Agincourt en Julius Beijle-

Pieter Nouwen (1949) is journalist. Blijkens een interview in het Nederlands Dagblad van 8 maart 1997 nam hij al jong afscheid van het geloof van thuis. Na een atheïstische periode is er verandering gekomen en voelt hij zich nu weer christen. Hij debuteerde in 1991 met de verhalenbundel *De God in de machine* die genomineerd werd voor de AKO-literatuurprijs. In 1993 verscheen zijn roman *De lichtwachter*.

velt, een van de 'vrienden' van Schneider, vindt die evangelieboodschap zijn beste verdediger in Vera Görgey, die persoonlijk veel te lijden heeft gehad van Schneider. In

een spannende detectiveroman over interessante mensen

gesprekken met de zanger, die ze enorm bewondert om zijn kunst, gaat ze serieus in op zijn gespot. Het langste hoofdstuk is eraan gewijd (15). Ze laat zien dat zijn antwoorden (en die van de grote filosofen) op de grondvragen naar de zin van het leven geen echte oplossing bieden.

En dat de christen op die vragen wel steekhoudende antwoorden geeft, omdat hij weet dat God de wereld uit liefde geschapen heeft en de mens, als zijn schepsel, alles ziet in het licht van die liefde.

Zo geeft ze ook het kwaad een plaats in het geheel. Het is geen gemakkelijk hoofdstuk en er komen heel wat geleerde namen voorbij, maar het past wel in het geheel; zowel bij het thema, als in het verhaal.

Plaatsvervangend

Wat het plaatsvervangend lijden concreet voor ons betekent, wordt op een prachtige, volstrekt heldere manier duidelijk gemaakt aan het eind van de roman, als we vanuit Schneider in twee merkwaardige hoofdstukken zijn sterven en dood-zijn en zelfs zijn crematie meemaken. Op een magisch-realistische manier⁴. Vanuit Schneider zien we hoe zijn dood in werkelijkheid heeft plaats gevonden.

Op het moment van zijn sterven 'beleeft' hij de eerste uitvoering van de Mattheus Passion, met Bach in de Thomaskirche in Leipzig⁵. Nu leeft hij echt met het gebeuren mee. Hij is erbij op Golgotha, en hij is het zelf die gekruisigd gaat worden. De beul heeft al een spijker door zijn pols gejaagd. „Er moet iemand zijn die me nu onmiddellijk bevrijdt.” En dan is het Jezus die verder gekruisigd wordt. En mag Schneider het *Eli, Eli* echt doorleefd zingen.

In zijn dood zit hij verstrikt in zijn verleden. „Ik wil me schuldig voelen en kan het niet. Mag ik bestaan?”

„En toch is het Pasen, Schneider”, voegt een van de vrienden hem toe. Het boek besluit met een citaat uit Mattheüs 25, waarin Jezus Zichzelf als rechter in het laatste oordeel laat zien.

Aangrijpend verhaal

Ik wil wel bekennen dat ik met enige aarzeling aan deze bespreking begonnen ben. Niet, omdat ik het geen goed boek vind, maar omdat er nogal een aantal moeilijke gedeelten in voorkomt.

Het negende uur is een spannende detectiveroman over interessante mensen, dat in al zijn gevarieerdheid toch een gave eenheid is.⁶ Een roman waarin alles klopt en alles gericht is op het hoofdthema. Een roman van literair niveau die leerlingen van de middelbare school zeker op hun literatuurlijst kunnen zetten.

Ik hoop ook duidelijk gemaakt te hebben dat *Het negende uur* een mooi, aangrijpend verhaal is, dat je laat ervaren wat het lijden van Christus geweest is en dat de betekenis ervan staande houdt tegenover veel aanvallen op het christelijk geloof uit onze tijd, van bestrijders die met name

genoemd worden. Het geeft er bijbelse antwoorden op.

Wie het boek ongelezen laat, mist veel.

n.a.v. Pieter Nouwen, **Het negende uur.**

Uitg.: Thot, Bussum, 1997. f 32,50

Noten

1 In sommige opzichten lijkt hij een soort antichrist. Hij heeft twaalf vrienden om zich heen verzameld; houdt op Witte Donderdag een maaltijd met hen, waarbij hij de avondmaalswoorden van Christus gebruikt. Als hij het Eli, Eli zingt, denkt hij zich in, dat Christus ontgoocheld is, omdat Hij toch niet Gods zoon bleek te zijn.

2 Sommige lezers zullen in hem de dirigent Nikolaus Harnoncourt herkennen. Ook enkele andere namen verwijzen naar bestaande personen.

3 Over de getallensymboliek in Bachs werk bijvoorbeeld en de overeenkomst

tussen de harmonie van het heelal en die in de muziek van Bach.

4 In de letterkunde spreekt men van magisch-realisme als 'van buiten af' ingegrepen wordt in onze gewone werkelijkheid, waardoor onbegrijpelijke dingen kunnen gebeuren. Het meest bekende voorbeeld is De komst van Joachim Stiller van Hubert Lampo. Ook in het werk van Meint van den Berg kom je magisch-realistische elementen tegen.

5 Nouwen weet de magisch-realistische situatie knap te gebruiken: In een Bach-hoofdstukje die eerste uitvoering onder Bach is al eerder beschreven. Bach zag toen een man zitten die hij niet kon thuisbrengen. Nu blijkt het Schneider te zijn. De zanger hoort dezelfde preek als de gelovige Bach, maar hij pikt er veel meer van op.

6 Op hoofdstuk 16 na, misschien. Dit is een brief van Schneider aan zijn psychiater. Het hoofdstuk geeft wel noodzakelijke informatie, maar hoe het past in het geheel snap ik niet. De rechercheur krijgt de brief niet in handen.

Snippers uit de Afrika-mand V

De twee ikken

De schrijver Ezekiel Mphahlele heeft het in één van zijn autobiografische boeken over de 'dialogue of two selves' in de moderne, ontwikkelde Afrika-mens. Er zit in hem een authentieke Afrika-mens die de eenheid met zijn voorvadergeesten beleeft en voor wie mythologie en werkelijkheid door elkaar heen lopen maar tegelijk zit er een Westers 'ik' in hem die niet meer leven kan zonder Westerse technologie en beschaving. Dikwijls loopt dat uit op een liefde-haat verhouding met een gevoel van innerlijke verscheurdheid waarvan blanken geen benul hebben. Het is al bijna 40 jaar geleden dat wij pas in Zuid-Afrika, mijn Zoeloe-leraars op bezoek kregen, een verflind academicus aan een universiteit verbonden. Hij vertelde ons dat hij hoopte na niet al te lange tijd voorgoed naar de Transkey, naar huis terug te keren. Daar ver van de beschaving was zijn thuis bij zijn koeien en akkertjes. Maar wij als blanken konden ons daarin op geen wijze inleven. Desgevraagd vertelden al langer in Zuid-Afrika wonende Nederlanders ons: nu zie je zelf hoe primitief de zwarten eigenlijk nog zijn. Nee, zo'n grove exegese klonk ons toch te arrogant-racistisch. Maar hoe versta je dat heimweegevoel dan? Er is vandaag nog niet veel veranderd: een zwart succesvol zakenman is een dure blanke woonwijk van Pietermaritzburg ingetrokken. Al gauw staat de hele gegoede buurt op stelten; de nieuwe buurman heeft in zijn tuin een koe met een assegaai door het hart doodgestoken, als een offer aan zijn voorvadergeesten. Allerwegen opspraak in de deftige Engelse wijk, met ingezonden stukken in de krant; ze blijven toch maar primitief, nietwaar?

Oude tradities van voorouderverering zetten zich in die tuin af tegen de zuigkracht van het moderne Westen, dat in zijn aantrekkelijke onmisbaarheid alles wil opzuigen en verzuwelen. De man met de assegaai probeerde overleefd te blijven in de strijd tussen Afrika, het Westen, het Christelijk geloof en welke andere machten ook maar. Morgen op het werk moet hij weer de zakenman zijn met zijn Westers tijdsconcept en het dogma van vooruitgang. Maar het andere 'ik' van Afrika blijft ook om zijn rechtmatige plaatsje vragen. De weg van mijn Zoeloe-leraar terug naar de Transkey van vroeger is nu wel afgesneden. Het Westen heeft al te veel veroveringen gemaakt. Waarom zou je de koe dan niet in je tuin doodsteken? Achter de Mercedes kunnen de burens toch niet precies zien wat er aan de hand is. Vanuit de spanning tussen de twee ikken is wel te verstaan de kreet van iemand die een hoge post van een blanke had overgenomen: achter het succes blijft de wrevel wroeten die zomaar kan omslaan in een zucht tot vernieling, in Afrika-nihilisme. We zijn door Europa bedrogen!

J. Vonkeman, Richmond, Zuid-Afrika

De Rietstap

Foto: H. Algra

Het was even zoeken, maar dit is dan ook het kleinste kerkje van Nederland. Het staat verstopt tussen de grote gebouwen op het industrieterrein in de grensplaats Dinxperlo. De reden waarom dit kerkje zo klein is, is een typisch menselijke eigenschap: als het niet voor jou is, moet je er zo weinig mogelijk geld aan uitgeven.

In 1900 verplichtte een eerdere eigenaar van een plaatselijk landgoed de erfgenaam om in Dinxperlo een Rooms-Katholieke kerk te bouwen. Kennelijk wilde de erfgenaam deze eis zo voordelig mogelijk uitvoeren. Het resultaat is dit kleine kerkje: het Rietstapkerkje. Of het trouwens echt een kerkje genoemd mag worden is de vraag, het werd door het bisdom nooit als kerk gewijd. In ieder geval trekt een dergelijke curiositeit wel toeristen. Op woensdagen is het kerkje geopend voor het publiek en zijn er zelfs bouwplaten te koop.

In de vorige puzzel liet Micha een gegoten en gesneden beeld maken. Je begrijpt wel dat dit niet de manier was om God te dienen. Ook in deze tijd hebben wij dingen waar wij een afgod van kunnen maken. Achter de volgende antwoorden staat een letter. Zet de letter van de goede antwoorden naast elkaar en je vindt een woord waar door veel mensen meer tijd aan wordt besteed dan aan Gods Woord. Misschien ook door jou?

- In welk gebod wordt het maken van beelden verboden? Exodus 20
A. Het eerste gebod. S
B. Het tweede gebod. T
- Wat is een efod? Exodus 39:1-7
A. Een priesterkleed. E
B. Een afgodsbeeld. A
- Waarom was Micha zo blij met een Leviet die priester werd in zijn godshuis? Numeri 1:47
A. Omdat hij uit Israël kwam. T
B. De Levieten waren door God gekozen om dienst te doen in de tempel. L
- Welke stam stal de priester, het beeld, de efod en de terafim (een afgodsbeeld)? Richteren 18:16-21
A. De stam Dan (de Daniëten) E
B. De stad Efraïm (de Efraïmiëten) O
- Als een reiziger met zijn bijvrouw overnacht bij een man uit Gibeon willen de bewoners, die uit de stam Benjamin zijn, de reiziger kwaad doen. Ze nemen dan de bijvrouw die hierdoor sterft. Als dit bekend wordt willen de andere 11 stammen wraak nemen. Wat doen ze eerst? Richteren 20:12+13
A. Ze vragen de mannen die dit gedaan hebben uit te leveren zodat ze gestraft kunnen worden. V
B. Ze gaan vechten T
- Als de Benjaminiëten niet willen luisteren worden ze tot de oorlog gedwongen. Wie winnen? Richteren 20:47
A. Benjamin A
B. De overige stammen I
- Wat maken de 11 stammen voor afspraak? Richteren 21:1
A. Niemand geeft zijn dochter aan een Benjaminiët tot vrouw. S
B. Niemand mag een Benjaminiët onderdak geven. B
- Toch hebben de stammen medelijden met Benjamin omdat op deze manier een hele stam zal uitsterven. Ze vinden dan een stad die niet heeft meegevochten tegen Benjamin. Wat doen ze dan? Richteren 21:6-12
A. Ze doden iedereen in deze stad behalve de ongetrouwde meisjes en geven deze aan Benjamin. I
B. Ze krijgen medelijden en laten toch hun dochters trouwen met jongens uit Benjamin. T
- Als er dan nog niet genoeg meisjes zijn wat voor raad krijgt Benjamin dan? Richteren 21:20-24
A. Ga naar de buurlanden en neem daar vrouwen. O
B. Steel de meisjes die een jaarlijkse reidans houden voor de Here in Silo. E

1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8.....	9.....
--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

De oplossing van de vorige maal is: een gesneden en gegoten beeld.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Vereisten

Ze hadden een leuke dag gehad. Beroepenvoorlichting. En gelachen dat ze hadden...!

Enorm, wat een plezier die meiden hadden beleefd! De jongens trouwens niet minder...

De gekste beroepen hadden ze onder de loep genomen. Er was een complete markt geweest, met allerhande kraampjes. Tassen met folders zeulden ze uiteindelijk met zich mee.

Info's over opleiding zus en brochures over opleiding zó, ze zaten allemaal gekreukt en geknakt in de verschrikkelijk milieu-onvriendelijke plastic zakken die ze zo ongeveer bij elke kraam overhandigd kregen.

Waaraan je moest voldoen als je piloot wilde worden. Welke eisen werden gesteld als je een baan wilde vinden als computerdeskundige. Aan welke normen je moest beantwoorden in het geval je met succes als fysiotherapeut door het leven wilde gaan. Op alle vragen kreeg je antwoord. Schriftelijk of mondeling. Bij de stands, in workshops, persoonlijk of groepsgevijs. Te kust en te keur.

Op een gegeven moment kon je van tevoren al wel raden wat de vereisten zouden zijn. En als je dat eenmaal door had, kon je er een leuk spelletje van maken. Je kon er de klok op gelijk zetten...: Vereisten?

Stress-bestendig, voldoende intelligent, representatief en nog meer van dat soort kreten! Het was echt een complete giller!

Dat wil zeggen: tot aan de informatiebijeenkomst van de verplegende beroepen. Er was een korte uiteenzetting, aan de hand van een video. Je kon vragen stellen. Over het werk in een ziekenhuis. Over de opleiding. Over mogelijke specialisaties. En natuurlijk... (daar kwam-ie weer!) over de gestelde eisen.

„De belangrijkste vereiste? Mooie vraag. Die stelden ze ook eens aan moeder Teresa, je weet wel, de non in de sloppenwijken van Calcutta, in India: Moeder, wat zijn de belangrijkste eigenschappen die iemand moet hebben als hij of zij wil werken in de genezende en verplegende beroepen? Haar antwoord was: Nederigheid en zachtmoedigheid.”

Stilte in de zaal.

Het gegiebel bleef uit.

Muisstil zat iedereen te luisteren.

Wat iedereen verwacht had, dit niet.

Dit was anders dan wat overal elders

klonk. Nederigheid en zachtmoedigheid. Het was alsof je Jezus hoorde, in zijn bergrede, in zijn zaligsprekingen. Nederigheid en zachtmoedigheid.

De belangrijkste eigenschappen voor iemand die helpen, verzorgen wil. Dus geen stevige aanpak en geen vastberadenheid? Geen waterdichte schema's, vastgestelde pauzes, keiharde werkafspraken en wat al niet meer? Wacht, dat is hier niet aan de orde! Nederigheid betekent niet dat je over je heen moet laten lopen. Zachtmoedigheid betekent niet dat je een zachtgekookt eitje bent.

Ook in de verpleging en in allerlei verzorgende beroepen, ook in het huishoudelijk werk, thuis of in wat voor tehuis dan ook, komt het erop aan dat je weet waar je met elkaar aan toe bent. Er moeten duidelijke afspraken zijn, waar iedereen zich aan heeft te houden. Zeker.

Maar toch, in de omgang met de mensen om wie het gaat, is dit de allereerste vereiste: dat je nederig bent.

Zachtmoedig en nederig van hart – zoals Jezus.

Alleen liefde héélt.

Alleen liefde hélp't...

Wij knipten dit artikel uit 'KRUISPUNT' – Kerkblad voor de chr. gereformeerde kerk en de Ned. gereformeerde kerk van Hengelo (Ov.). Hier worden twee bijbelse noties aangereikt, die onmisbaar zijn in het kader van de concretisering van de christelijke naastenliefde!

O. Mooiweer, Enschede

Kerkerieuws

Beroepen/Intrede/Afscheid

Beroepen door Maastricht:

ds. G. Haveman te Wolvega (Vrije Gereformeerde Kerk)

Bedankt voor Zoetermeer: ds. J. Kiers te Den Helder

Adressen

NGK Amstelveen

Scriba: mevr. W.J. van Wageningen-Camferman, Thamerlaan 38, 1421 XZ Uithoorn. Postbusadres van de kerk is vervallen.

NGK Wieringermeer

Postadres: Dr. Colijnstraat 20, 1775 CH Middenmeer

Koster: D.P. Kempe, tel. 0227 502789

NGK Heemstede-Haarlem

Adres ds. P. Kurpershoek: Söderblom-

straat 69, 2131 GC Hoofddorp, tel. (niet gewijzigd) 023 5553128, fax 023 5553754

Overig nieuws

Drs. J.C. Schaeffer

vijfentwintig jaar predikant

Op 13 augustus is het vijfentwintig jaar geleden dat ds. J.C. Schaeffer bevestigd is als predikant van zijn eerste gemeente, Deventer. Nadien diende ds. Schaeffer de gemeenten van Emmeloord en Apeldoorn tot hij zich begin 1996 aan de gemeente van Nunspeet verbond. Ds. Schaeffer is tevens één van de drie studiebegeleiders die gedeeltelijk zijn vrijgesteld voor hun werk binnen de TSB, ook is hij voorzitter van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken.

Regiovergadering Utrecht

d.d. 12 juni 1997

In verband met ziekteverlof van ds. W. van der Wind opent ds. W. Smouter namens de roepende kerk van Bunschoten-Spakenburg de vergadering. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. In het bijzonder worden br. L. van Baardewijk en ds. T. Baron, die met 'werkverlof' is in Nederland, welkom geheten. Daarna vindt in verband met de aanvraag van br. L. van Baardewijk het onderzoek voor het verkrijgen van preekconsent plaats. De preek over Joh. 11:21-27 wordt beoordeeld door de vergadering en twee regio-beoordelaars. Op grond daarvan wordt besloten het onderzoek voort te zetten. Door dsa. M. Janssens en ds. R.R. Ganzevoort wordt met br. Van Baardewijk gesproken over respectievelijk kennis en inzicht in de H.S. en kennis van de leer der kerk aan de hand van de belijdenisgeschriften. Na overleg besluit de vergadering van harte aan br. L. van Baardewijk preekconsent te verlenen voor de periode van een jaar. Hierop tekent br. Van Baardewijk de Drie Form. v. E. Op verzoek van de kerk van Houten wordt het preekconsent van br. R. Barth, gezien de bijzondere omstandigheden, met twee jaar verlengd.

Nog niet alle kerken hebben met betrekking tot het ondertekeningsformulier voor predikanten schriftelijk gereageerd. Er wordt daarom besloten dit punt naar de najaarsvergadering te verplaatsen.

In de rondvraag wordt stilgestaan bij het komend afscheid van zowel ds. H. de Jong van Zeist als ds. R.R. Ganzevoort van Doorn. Verder vraagt de

kerk van Bunschoten-Spakenburg hulp van de regio bij gerezen problemen tussen de kerkeraad en ds. Van der Wind. De regio besluit een commissie te benoemen en wenst de kerk van Bunschoten-Spakenburg kracht en wijsheid toe in deze moeilijke situatie. Ook wordt door de regio hulp aangeboden in verband met het invullen van preekbeurten.

Middagdienst Wieringermeer

De middagdiensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Wieringermeer staan onjuist in het Informatieboekje vermeld. Deze diensten van gaan aan om 15.00 uur.

Regiovergadering Schiedam

d.d. 29 juni 1997

Namens de roepende kerk van Rotterdam opent ds. L.G. Compagnie de vergadering en heet allen van harte welkom, in het bijzonder kand. P.G. Sinia. De praeses leest Romeinen 10:4-17 en gaat voor in gebed. Uit het gebruikelijk onderzoek van de credentiebrieven blijkt dat alle kerken wettig vertegenwoordigd zijn. Na vaststelling van de agenda wordt overgegaan tot examinatie van br. P.G. Sinia, die gevraagd heeft praeparatoir examen te mogen afleggen. De vereiste stukken zijn aanwezig en worden in orde bevonden. Kand. Sinia houdt vervolgens een preek over Genesis 28:10-22. De vergadering gaat in comité en oordeelt dat het examen kan worden voortgezet. In het tweede gedeelte ondervragen resp. ds. C.A.A. Struik en ds. H.J. Bruins de kandidaat over het O.T. en het N.T. Naar kennis en inzicht in de Heilige Schrift examineert ds. W. van der Veer en ds. L.G. Compagnie vraagt naar de Geloofsleer alsook over Christelijke levenswandel. Naar Kerkgeschiedenis en Kerkrecht vragen resp. ds. B.J. Eikelboom en ds. H.J. Bruins. Na een kort beraad deelt de praeses met blijdschap mee dat de vergadering heeft besloten kandidaat P.G. Sinia beroepbaar te stellen tot het ambt van dienaar des Woords en dit te melden aan de pers. Door het plaatsen van zijn handtekening onder de gebruikelijke verklaring betuigt kand. Sinia instemming met de belijdenisgeschriften van de kerk. De volgende vergadering wordt vastgesteld op D.V. 5 juni 1997. Roepende kerk zal dan eveneens Rotterdam zijn. Na een korte voortzetting van de vergadering in comité eindigt br. G.J. Brink met dankgebed en voor-

bede, waarna de praeses de vergadering sluit.

Regiovergadering Schiedam d.d. 5 juni 1997

De praeses leest Jeremia 1:4-10 en gaat voor in gebed. Uit het gebruikelijk onderzoek van de credentiebrieven blijkt dat alle kerken wettig vertegenwoordigd zijn. Na vaststelling van de agenda wordt overgegaan tot exameniatie van br. C.M. van der Klis te Stellendam die gevraagd heeft ten behoeve van het verkrijgen van preekconsent examen te mogen afleggen. De vereiste stukken zijn aanwezig en worden in orde bevonden. Br. Van der Klis houdt een preek over Romeinen 3:21-26. De vergadering gaat vervolgens in comité en oordeelt dat het examen kan worden voortgezet. In het tweede gedeelte ondervragen ds. W. van der Veer en ds. L.G. Compagnie hem naar kennis en inzicht in de Heilige Schrift en over de Geloofsleer. Na een kort beraad deelt de praeses met blijdschap mee dat de vergadering heeft besloten br. Van der Klis preekconsent te verlenen voor een jaar. Door het plaatsen van zijn handtekening onder de gebruikelijke verklaring betuigt br. C.M. van der Klis instemming met de belijdenisgeschriften van de kerk.

De verslagen van de reguliere regiovergaderingen d.d. 27 februari en 29 april 1997 worden ongewijzigd vastgesteld. Over het ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords (vastgesteld door de L.V. Apeldoorn 1994/1995) wordt van gedachten gewisseld; dit komt als agendapunt een volgende vergadering weer aan de orde. Eveneens zal de concept-instructie voor de regio-scriba dan aan de orde komen.

De kerk van Barendrecht dient de regionale vergadering met een concept-voorstel aan de L.V. over de rechtspositie en pensioen voor predikanten. Na ampel beraad besluit de regionale vergadering dit als regiovoorstel naar de L.V. 1998 te zenden. Over de betrokkenheid bij kerkdiensten voor verstandelijk gehandicapten informeren de regiokerken elkaar ter vergadering.

Van de rondvraag wordt beperkt gebruik gemaakt. De volgende reguliere vergadering wordt vastgesteld op D.V. 9 oktober 1997. Roepende kerk zal dan Schiedam zijn.

Na een korte voortzetting van de vergadering in comité eindigt ds. H.J. Bruins met gebed en voorbede, waarna de praeses de vergadering te 22.40 u. sluit.

Stadspastoraat Leiden zoekt missionair-diaconaal werker

Al meer dan vijf jaar beheert de Stichting Stadspastoraat Leiden het aanloophuis 'Nieuwstraat 9'; in de Leidse binnenstad. De Stichting is opgericht door de Christelijke Gereformeerde Kerk van Leiden en houdt zich bezig met vragen en noden vanuit de stedelijke samenleving. Zij wil daarbij gemeenteleden behulpzaam zijn bij het gestalte geven aan de diaconale opdracht. Het aanloophuis biedt een huiskamer voor iedereen die – om welke reden dan ook – behoefte heeft aan contact. Een team van vrijwilli-

gers, aangevuld met een professionele kracht, draagt zorg voor de 'bemensing' van het aanloophuis. In verband met het vertrek van de huidige werker wordt nu een missionair-diaconaal werker (m/v) voor negentien uur per week gezocht. De Stichting zoekt iemand met een levend geloof die lid is van een protestantse kerk, affiniteit heeft met diaconaal werk in stedelijke gebieden en in het bezit is van een diploma HBO-kerkelijk werk of een andere relevante opleiding heeft afgerond. Gezien de nauwe relatie tussen de Stichting en de CGKerk van Leiden gaat de voorkeur uit naar iemand die actief bij deze gemeente betrokken wil zijn.

Inlichtingen: F.Th. Zilverentant, Buizerderf 13, 2251 MT Voorschoten. Reageren voor 1 september 1997.

*Vreest niet, want Ik heb u verlost.
Ik heb u bij uw naam geroepen; gij zijt Mijn.*

Jes. 43:1b

We zijn de Here dankbaar dat we zo lange tijd hebben kunnen genieten van de aanwezigheid van onze hoogbejaarde zuster

HERMANNA DEN OUDEN

Emden (20 juli 1902)

Bennekom (25 juli 1997)

De zondag voor haar overlijden hebben we als gemeente nog haar verjaardag mogen vieren. En toen was het genoeg. Ze heeft een vol leven gehad. We gedenken haar met dankbaarheid.

Nederlands Gereformeerde Kerk
Wageningen

,Overwinteringsreizen Bali Indonesië

**OBI ... al jaren de specialist
voor een heerlijke geheel verzorgde
overwintering op Bali!**

- * vier, zes of acht weken in januari en februari 1998
- * keuze uit 9 hotelparken
- * te combineren met Sumatra, Maleisië, Singapore
- * hotelwisselplan met hotels op Java en Lombok
- * **Nederlandse arts gaat mee**
- * **mogelijkheid voor het bijwonen van de kerkdiensten, die geleid worden door ds. J.M. Smelik uit Nieuwegein, uw gastheer op Bali in hotel Dhyana Pura.**

**Infodagen: 13 en 27 augustus in Nunspeet
Inl. OBI, tel. 038-4229038, fax 038-4230638**

